

HAUKUR HARÐARSON

RAUNFÆRNIMAT Á TÍMAMÓTUM

Haukur Harðarson

Tilraunir með raunfærnimat á Íslandi hafa staðið yfir frá árinu 2004. Smám saman hefur komist festa á framkvæmd og árangurinn er áhuga-verður. Raunfærnimat tók flugið á afmörkuðum hlutum vinnu- markaðarins, þökk sé stuttum boðleiðum, jákvæðni gagnvart nýjungum og smæð þjóðfélagsins.

Árið 2007 voru lagðar fram til- lögur Fræðslumiðstöðvar atvinnu- lífsins (FA) til menntamálaráðuneyt- isins (MRN) um hvernig framkvæmd raunfærnimats skyldi háttað. Vonir voru bundnar við að raunfærnimat fengi lagastöð í nýju frum- varpi um framhaldsfræðslu sem lagt var fram á þingi 2008 en það náði ekki framgöngu. Síðastliðið ár fól ráðuneytið FA að útbúa þjálfunarefni og halda tilraunanámskeið fyrir þá aðila sem koma að framkvæmd raunfærnimats, matsaðila, ráð- gjafa og verkefnastjóra.

Hér á eftir eru hugleiðingar um hvernig til hefur tekist varðandi raunfærnimat fram til þessa, helstu ávinninga, þjálf- unarefni og hvaða verkefni eru fram undan á komandi árum.

Pegar kynntar eru til sögunnar nýjar aðferðir láta efa- semdarraddir yfirleitt ekki á sér standa. Það hefur einnig átt við um raunfærnimat, hins vegar hafa flestir reynt reiðu- búnir til þess að kynna sér málið með opnum huga og taka afstöðu út frá gögnum, rökræðum og reynslu. Raunfærnimat hefur því unnið sér sess með reynslunni.

Ábyrgð Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins á því hvernig tekst til með raunfærnimat er mikil og helstu leiðir sem hafa verið valdar til að ná árangri eru:

- Að tryggja að aðferðafræði sé fylgt og undirbúningur verkefna sé vandaður.
- Að tryggja vandaða og gegnsæja skráningu á nið- urstöðum matsaðila.
- Að skapa farveg til að leysa ágreining.
- Að halda utan um árangur og fylgjast með frávikum.
- Að koma á tengslum milli hagsmunaaðila og tryggja sátt um framkvæmd.
- Að miðla reynslu um framkvæmd milli aðila.

ÁREIÐANLEIKI OG TILTRÚ Á NIÐURSTÖÐUM

Ein af stærstu áskorunum FA vegna raunfærnimats er að tryggja áreiðanleika og tiltrú atvinnulífs og skóla á niður- stöðum þess. Mikilvægt er að atvinnulífið viðurkenni niður- stöður raunfærnimats til að ekki verði gerður greinarmunur á þeim sem fara hefðbundnu leiðina og hinum sem fara í gegnum raunfærnimat. Raunfærnimat er ekki afsláttur af kröfum um þekkingu og færni og því verður niðurstaðan að vera jafngild. Það er því styrkur að hinu nána samstarfi Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins við aðila vinnu- markaðar- ins. Sá styrkur einkennir einnig þá tvo fræðsluaðila sem hafa unnið mest brautryðjendastarf á sviði raunfærnimats, IÐUNA fræðslusetur og Fræðsluskrifstofu rafiðnaðarins.

Skólakerfið er mikilvægur hagsmunaaðili í raunfærni- mati. Skólarnir þurfa að votta matið og bjóða einstaklingum, sem hafa farið í gegnum mat, að ljúka námi. Það er því alltaf náíð samstarf við skóla í öllum raunfærnimatsverkefnum. Í upphafi verkefna hafa gjarnan verið settar fram efasemdir um ágæti þessarar aðferðafræði en að loknum verkefnum eru efasemdaraddirnar fátar.

Það getur verið langsótt leið að sanna gildi raunfærni- mats með framkvæmd en að lokum skilar hún árangri. Eftir því sem raunfærnimatsverkefnum fjölga þeim mun jákvæð- ari verður umræðan. Jafnhliða framkvæmd væri einnig mjög þarf að auka fræðslu um raunfærnimat til kennara og stjórnenda skóla. Þar sem komið hafa upp erfiðleikar innan skólakerfisins hafa þeir einkum snúið að skráningu eininga, tímaleyssi og öðrum þáttum sem eru framkvæmdalegs eðlis en ekki að matinu sjálfu.

ÞJÁLFUN Í RAUNFÆRNIMATI

Leiðarvísir

Í samræmi við samkomulag við menntamálaráðuneytið hefur FA útbúið leiðarvísi um framkvæmd raunfærnimats. Helstu efnisþættir hans eru:

- Almenn umfjöllun um raunfærni, útskýringu á hugtak- inu og hvaða aðstæður þurfa að vera fyrir hendi þannig að raunfærnimat sé líklegt til árangurs.

- Undirbúningsvinna og þáttur hennar í hvernig til tekst.
- Hlutverk einstakra aðila (ráðgjafa, matsaðila og verkefnisstjóra) og hvaða hæfni þessir aðilar þurfa að búa yfir.
- Raunfærnimatsferlið sjálft og einstaka þættir þess.
- Gæðaviðmið og gátlistar.

Leiðarvísinn má finna á vef Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins, www.frae.is. Þar er einnig að finna gátlista um einstaka þætti varðandi undirbúning og framkvæmd raunfærnimats.

Námskeið

Útbúið hefur verið námskeið fyrir aðila sem koma að raunfærnimati. Hvert námskeið er 15 kennslustundir og tilgangurinn er: *Að kynna fyrir þátttakendum hugtakið raunfærnimat og þjálfá þá í því að vinna við raunfærnimat samkvæmt því ferli sem þróað hefur verið hér á landi. Námskeiðið er liður í því að formfesta raunfærnimatsferlið, stuðla að gæðum og mæta síauknum þörfum og eftirspurn eftir raunfærnimati í samræmi við kostnaðarþátttöku ríkisins.* Haldin voru fimm tilraunanámskeið og var mikil umræða um raunfærnimat og matsaðferðir áberandi. Í umsögnum um námskeiðin kom fram hversu mikilvæg þessi umræða væri.

SKRÁNING Á NIÐURSTÖÐUM MATSAÐILA

Undanfarið hefur verið unnið að gerð hjálpartækis fyrir matsaðila þannig að niðurstöður úr raunfærnimati séu gagnsæjar og hægt að skoða þær eftir að mat hefur verið framkvæmt komi til ágreinings. Tækið byggist á því að matsaðili svarar spurningum eftir matssamtöl við einstaklinga. Spurningarnar snúa að beidd og dýpt þekkingar, rangfærslum, trúverðugleika og rökum fyrir niðurstöðum. Spurningarnar eru almennar þannig að þær nýtast í öllum verkefnum en hægt er að aðlaga þær einstökum verkefnum.

IÐAN fræðslusetur hefur gert prufur með stuttum umsögnum matsaðila og Fræðsluskrifstofa rafiðnaðarins hefur útbúið reiknilíkan fyrir niðurstöður. Hvort tveggja hefur reynst vel og mikilvægt að í upphafi verkefna að sé tekin ákvörðun um hvernig skráningu skuli háttáð. Góð hjálpartæki eru mikilvæg. Í flestum tilvikum, þegar raunfærnimat

er framkvæmt, er ekki ágreiningur um niðurstöður en þegar hann kemur upp þurfa traust gögn að vera til staðar.

RÉTTUR ÞESS SEM FER Í MAT

Í evrópskum reglum um raunfærni er lögð mikil áhersla á rétt þess sem fer í raunfærnimat. Þar á meðal er réttur hans til að gera athugasemdir og að til staðar sé skýr leið fyrir fyrirspurnir og formlegar kærur. FA hefur fengið viðhorf matsaðila, ráðgjafa og stjórnenda raunfærnimatsverkefna um hvaða leiðir eru bestar í þessu efni og viðhorfin eru svipuð. Að vandað sé til framsetningar á niðurstöðum og þær séu aðgengilegar og sýnilegar þeim sem fer í mat ef upp koma ágreiningsmál. Helstu tillögur snúa að því að mikilvægt sé að gera skýran greinarmun á fyrirspurnum og hins vegar kærufæri. Einnig að tryggja að framkvæmdaraðili sé ekki úrskurðaraðili í málum sem hann á aðkomu að. Gert er ráð fyrir að tillögur FA fari til menntamálaráðuneytisins fyrir áramót.

AÐ HALDA UTAN UM NIÐURSTÖÐUR OG KOSTNAÐ

Þegar lagðir eru peningar í verkefni er spurt um árangur. Í samstarfi FA við sérfræðingahóp NVL (sjá grein um NVL) um raunfærni annars staðar á Norðurlöndunum koma reglulega upp vangaveltur um þessa þætti en minna er um svör. Ísland hefur nokkra sérstöðu, annars vegar vegna smæðar og einfaldleika og hins vegar vegna þess að flest raunfærnimatsverkefni hafa verið á afmörkuðu sviði. Í upplýsingum felast tækifæri, tækifæri til að þróa og tækifæri til að miðla reynslu til annarra.

Niðurstöður okkar um kostnað eru þær að raunfærnimat kostar um 1/3 af því sem skólaganga kostar. Þá er miðað við verklegar greinar en búast má við að það dragi saman með þessum aðferðum þegar kemur að bóklegum greinum.

Fyrstu vísbendingar um árangur eru að koma fram. Bak við þær eru ekki formlegar kannanir heldur var hringt frá IÐUNNI fræðslusetri og Fræðsluskrifstofu rafiðnaðarins í þá aðila sem lokið höfðu raunfærnimati á þeirra vegum og spurt hver staða þeirra væri í dag. Niðurstaðan var að 73% höfðu hafið nám að nýju og þegar þetta er skrifað hafa 59 manns

lokið sveinsprófi. Þetta er hátt hlutfall miðað við þann stutta tíma sem raunfærni hefur verið metin.

AÐ TENGJA SAMAN HAGSMUNA- AÐILA

Reynslan af raunfærnimati hefur sýnt að árangur er í beinum tengslum við vandaðan undirbúning þeirra verkefna sem sett eru af stað.

Mikilvægt er að áður en hafist er handa liggi fyrir:

- Mat á því að sú þekking og reynsla, sem meta á, henti til raunfærnimats.
- Stuðningur hagsmunaaðila sem tengjast viðkomandi verkefni, bæði atvinnulífs og skóla.
- Trygging fyrir því að sá sem fer í mat geti nýtt niðurstöður óháð landsvæðum.

Eftir því sem raunfærni-verkefnum fjölga verður mikilvægi hlutverks verkefnastjóra æ ljósara. Listin að koma verkefnunum áfram í sátt og með hámarksárangri er vandasöm. Það að stilla upp matsviðtölum í tugum námsáfanga fyrir fjölda einstaklinga, halda utan um niðurstöður, semja um greiðslur og tryggja faglega framkvæmd, upplýsingagjöf og sátt hagsmunaaðila er hluti af vinnu verkefnastjóra.

Hugmyndir þeirra sem ekki hafa komið að raunfærni-matsverkefnum og hinna sem hafa tekið þátt eru oft ólíkar. Fyrri hópurinn talar gjarnan í vikum meðan sá seinni tiltekur fjölda mánaða.

Hlutverk FA í nýjum verkefnum hefur ekki síst verið að tengja saman hagsmuna- og framkvæmdaraðila áður en verkefni hefjast. Þegar raunfærnimat er framkvæmt í fyrsta sinn í viðkomandi grein er mjög mikilvægt að þessi vinna sé unnin og þannig tryggt að verkefnið fari af stað í sátt og með stuðningi allra sem eiga hagsmuna að gæta.

Ummæli þeirra sem komið hafa að mati á raunfærni:

Ég er búinn að ljúka sveinsprófi eftir raunfærnimat. Þó mér hafi liðið vel á vinnustaðnum áður þá hefur margt breyst. Með staðfestingu á minni hæfni á ég möguleika á að færa mig til. Það hafði ég ekki áður.

Fyrir mér var raunfærnimatið ekki próf heldur miklu frekar samtal þar sem ég og matsaðillinn vorum á jafnréttisgrunni. Prófkviði var því ekki til staðar.

Eftir raunfærnimat liggur fyrir hvaða greinar ég er búinn með og hvað ég á eftir. Síðan fékk ég ráðgjöf um leiðarval til að ljúka námi.

Helsti ávinningur skólans er að þeir sem ljúka raunfærni-mati koma inn til okkar og reynast góðir nemendur sem ljúka námi án vandamála.

Hópurinn og ráðgjöfin voru mér mikilvægust. Viðurkenni það alveg að ég mætti of seint á kynningarfundinn. Var búinn að sitja úti í bíl og safna kjarki. Líka til að sjá hvort einhverjir aðrir mættu.

NÆSTU ÁR

Verkefni næstu ára verður að vinna að því að koma á raunfærnimati í nýjum starfsgreinum og á nýjum sviðum. Hingað til hafa flest verkefni tengst iðngreinum en verkefni næstu ára verður að þróa það frekar í bóklegum greinum. Við munum gera mistök en með því að tryggja vandaðan undirbúning, flæði upplýsinga, sátt við hagsmunaaðila og aðgengi að fræðslu getum við haldið þeim í lágmarki. Árangurinn á undanförunum árum hefur verið góður og með því að nýta okkur reynslu af fyrri verkefnum er hægt að gera enn betur á nýjum sviðum.

UM HÖFUNDINN

Haukur Harðarson starfar sem sérfræðingur hjá Fræðslumiðstöð atvinnulífsins og helstu verkefni hans tengjast raunfærnimati. Haukur er með meistaraþróf í bifvélavirkjun og starfaði við þá iðngrein í rúmlega 15 ár. Að því loknu tók hann við formennsku og framkvæmdastjórn hjá stéttarfélagi bílgreina og blikksmíða. Haukur hefur að baki áralanga reynslu á sviði fullorðinsfræðslu, hann starfaði hjá Mími-símenntun í mörg ár, mest við þróunarvinnu, kennslu og markaðs- og kynningarmál.